

კონსტანტინე გამსახურდიას, დემნა შენგელაიასა და გრიგოლ რობაქიძის შემოქმედებათა ანალიზით ჩანს, რომ ქართველი მწერლები მე-20 საუკუნის დასაწყისში ფეხდაფეხ მიჰყვებოდნენ ევროპულ ლიტერატურულ პროცესებს, რითაც ქართულ კულტურას ევროპულის გვერდით აყენებდნენ. მოდერნისტული ტენდენციების გამოსახატავად ისინი იყენებდნენ სიზმარს, როგორც მხატვრული გამოსახვის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ხერხს და მისი მიმველობით ახერხებდნენ სათქმელის იდეალისტურ გააზრებას.

დამოწმებანი:

გამსახურდია 1961: გამსახურდია, კ. *რჩეული თხზულებანი, რვატომეული*. ტ. V, თბილისი: გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“.

ვაჟა-ფშაველა 1968: ვაჟა-ფშაველა. *თხზულებათა სრული კრებული ათ ტომად*. თბილისი: გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“.

რობაქიძე 1988: რობაქიძე გ. *გველის პერანგი*. ფალესტრა. თბილისი: გამომცემლობა „მერანი“.

რობაქიძე 1991: რობაქიძე გ. *ჩაკლული სული*. თბილისი: ფირმა „ივერია“.

რობაქიძე 2013: რობაქიძე გ. *3 რომანი*. თბილისი: გამომცემლობა „არტანუჯი“.

შენგელაია 1983: შენგელაია დ. *რჩეული*. თბილისი: გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“.

წერეთელი 2010-2015: წერეთელი ა. *თხზულებათა სრული კრებული ოც ტომად*. თბილისი: გამომცემლობა „საქართველოს მაცნე“.

ჭავჭავაძე 1987: ჭავჭავაძე ი. *თხზულებათა სრული კრებული ოც ტომად*. პოეზია. თბილისი: გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“.

Sophio Totibadze

Georgia, Tbilisi

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

Gender Stereotypes as Represented in Literary Fairy Tales in Georgian and European Societies

Due to their sociolinguistic nature, fairy tales are frequently utilized to express the issues troubling the community in the period of their creation. Following the rise in popularity of gender studies, fairy tales and the issues of gender (in)equality attract the attention of linguists.

This research, based on an electronic questionnaire, aimed to determine the attitude of the members of Georgian and European society towards gender stereotypes as expressed in fairy tales and whether the sex or age of a reader is a determining factor in gender-stereotypical thinking. The results of the research revealed that participants of the experiment, regardless of their gender or age, answered the questions from the standpoint of gender stereotypes buried deep in Georgian and European societies; In addition, the majority of respondents look at men characters as playing active roles in fairy tales, whilst women are perceived as secondary characters. Linguistically, women are portrayed as weak, dependent and fragile heroines; they are mostly described as beautiful creatures whereas their inner features are discarded. As well as this, participants indicated that excessive emotionality is typical of women whereas men are not expected to express emotions openly.

Key words: Sociolinguistics, Gender, Fairy Tale.

სოფიო თოთიბაძე

საქართველო, თბილისი

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

საავტორო ზღაპრებში წარმოდგენილი გენდერული სტერეოტიპების ასახვა ქართულ და ევროპულ საზოგადოებაზე

შესავალი

გენდერული კვლევები არასდროს ყოფილა ისეთი აქტუალური, როგორც ახლა, ოცდამეერთე საუკუნეში, როდესაც მრავალი საზოგადოება დღესაც იმართება ქალისა და მამაკაცისათვის წინასწარ განსაზღვრული, განსხვავებული სტანდარტებით. საზოგადოების მიერ ავტომატურად მინიჭებული სოციალურ-გენდერული როლი იპყრობს ადამიანის ცხოვრების ყველა ასპექტს და განსაზღვრავს მის ქცევას, პროფესიას და ლინგვისტურ-კონტექსტურ არჩევანსაც კი. შესაბამისად, უაღრესად მნიშვნელო-

ვანია, საფუძვლიანად შევისწავლოთ გენდერული სტერეოტიპის ნებისმიერი ენობრივი გამოვლინება, რომელიც ხელს გვიშლის თანასწორუფლებიანი გავხადოთ საზოგადოება. ზღაპარი, როგორც სოციალური მოვლენა, ათასწლეულების განმავლობაში თაობიდან თაობას გადაეცემა და, რაც მთავარია, არ კარგავს პოპულარობას. სოციალური ბუნების გამო, იგი ხშირად გამოიყენება იმ პრობლემების გადმოსაცემად, რომლებიც იმ დროის საზოგადოებას აწუხებდა, რომლის წიაღშიც შეიქმნა. მიუხედავად იმისა, რომ გენდერი და ქალთა და მამაკაცთა უთანასწორობა, რამდენიმე ათწლეულია, პოპულარულ საკვლევ თემად იქცა, ეს პრობლემა ძველ, ტრადიციულ ზღაპრებშიც შეიმჩნევა, რადგანაც მოყოლილ ამბებში თვალსაჩინოდ არის გადანაწილებული და წარმოდგენილი საზოგადოებაში არსებული სოციალური როლები, რაც გვაძლევს საშუალებას დავხატოთ კონკრეტული პერიოდის საზოგადოების სოციოკულტურული და სოციოლინგვისტური პორტრეტი.

თეორიული მიმოხილვა

ლეიკოფი (1975), ენას განიხილავს როგორც სტერეოტიპების გამავრცელებელ საშუალებას და ამტკიცებს, რომ მას ხელეწიფება ქალის ლინგვისტური დისკრიმინაცია. ეს კი განპირობებულია ორი ფაქტორით. უპირველესად იმით, თუ როგორ ვსწავლობთ ენის გამოყენებას გარკვეულ კონტექსტში და, შემდეგ, იმით, თუ როგორ ვიყენებთ მას, კონკრეტულად, ქალთან მიმართებაში. ზღაპრის მუდმივი აქტუალურობის საიდუმლო მდგომარეობს იმაშიც, რომ შეიძლება მისი კვლავწერა (rewriting, réécriture), ანუ სიუჟეტის გამრავალფეროვნება ან, პირიქით, გამარტივება; ასევე, ადვილად შეიძლება ზღაპრის თანამედროვეობასთან მორგება თუ კულტურული თვალსაზრისით მარკირებული ელემენტების დამატება. ზღაპრების კვლავწერით იქმნება ძველი ზღაპრების ახალი ვერსიები, არსებულს ემატება ნარატივის ახალი ტექნიკა და სტრატეგიები, გმირები თუ განსხვავებული პერსპექტივა, რომელიც ზღაპარს უდავოდ უფრო საინტერესოს ხდის თანამედროვე მკითხველისთვის. შესაბამისად, ის მკითხველისთვის თუ მსმენელისთვის მუდმივად საინტერესო რჩება (ბეკეტი 2000;

ზაიპსი 2006; მალაფანტისი და ნტოულია 2011). ზღაპრების სიუჟეტის ფართოდ გავრცელების საიდუმლოს ხსნის „მოხეტიალე სიუჟეტების“ (wandering plots) თეორიაც, რომლის მიხედვითაც, უნივერსალური, „მოხეტიალე სიუჟეტები“, რომლებიც სხვადასხვა კულტურაში შეიძლება თანადროულად გაჩნდნენ (ბენფეი 1859).

რაც შეეხება გენდერს და ზღაპრებს, უდავოა, რომ საზავშვო ლიტერატურა მართლაც მოიცავს გენდერულ დისკურსს, რომელიც წარმოდგენას უქმნის ბავშვს გარკვეული საზოგადოებრივი ღირებულებებისა და მოლოდინების შესახებ. ზღაპრებში, განსაკუთრებით კი ადრინდელი პერიოდის ვერსიებში, ლიდერის როლი ძლიერი მამრობითი სქესის პერსონაჟებს ენიჭება, ხოლო ქალები მხოლოდ მამაკაცზე დაქვემდებარებული როლებით ხასიათდებიან. ეს ყველაფერი კი ბავშვს მიეწოდება ზუსტად იმ ასაკში, როდესაც იგი სამყაროს შეიცნობს და მის მიმართ მიდგომას აყალიბებს (პატერსონი 2014). ბეიკერ-სპერის (2007) მიხედვით, ბავშვები ადრეულ ასაკში შეთვისებულ ნორმატიულ სტრუქტურებს ეყრდნობიან, რათა მოგვიანებით გაერკვნენ სამყაროსა და საზოგადოების სტრუქტურაში. შესაბამისად, საზოგადოებაში გავრცელებულ გენდერულ მოლოდინებსა და სტერეოტიპებს ბავშვი აღიქვამს როგორც ჭეშმარიტებას.

კვლევა-ექსპერიმენტი

სტატიაში განხილული კვლევა-ექსპერიმენტი ჩატარდა სამ ეტაპად სამ სხვადასხვა სამიზნე ჯგუფში. ექსპერიმენტის მიზანს წარმოადგენდა სხვადასხვა ასაკის, კულტურისა და სქესის წარმომადგენელი ადამიანების გამოკითხვა და გენდერული სტერეოტიპებისადმი მათი დამოკიდებულების გამოვლენა. სამივე შემთხვევაში შეიქმნა კითხვარი, რომელშიც მოცემული იყო ამონარიდები ლიტერატურული ზღაპრებიდან (კრებული – „იყო ერთი გოგო“). ამონარიდებიდან ამოღებული იყო სახელები თუ პირის ნაცვალსახელები, რომლებიც პერსონაჟის სქესის მიმანიშნებელი შეიძლებოდა ყოფილიყო. ექსპერიმენტში მონაწილეებს უნდა დაეფიქსირებინათ აზრი იმასთან დაკავშირებით, გასაანალიზებელი ფრაზები გოგონას ეხებოდა თუ ბიჭს და შემდეგ დაესა-

ბუთებინათ არჩევანი. საერთო ჯამში, კვლევაში მონაწილეობა მიიღო 200-მა ცდის პირმა (აქედან 33 – მამაკაცი, 166 ქალი). კვლევა-ექსპერიმენტში ჩართული იყვნენ როგორც ქართული, ასევე სხვა ევროპული კულტურების წარმომადგენლებიც. მონაწილეების ასაკი მერყეობდა 8-დან 87-წლამდე და, შეიძლება ითქვას, მოიცავდა თითქმის ყველა ასაკობრივ ჯგუფს. ექსპერიმენტის მიზანს წარმოადგენდა დაედგინა, თუ

(1) როგორ აღიქვამს სხვადასხვა კულტურის წარმომადგენელი ზღაპრებში ასახულ გენდერულ სტერეოტიპებს;

(2) იხატება თუ არა გენდერული სტერეოტიპებისადმი განსხვავებული მიდგომა სხვადასხვა კულტურაში და

(3) იკვეთება თუ არა განსხვავებული გენდერული სტერეოტიპები კვლევის მამრობითი თუ მდედრობით სქესის მონაწილეების პასუხებში; შესაბამისად, არის თუ არა სქესი განმსაზღვრელი ფაქტორი, გენდერული თვალსაზრისით, სტერეოტიპულ აზროვნებაში.

კვლევა-ექსპერიმენტის შედეგები დადგენილია როგორც თვისობრივი, ისე რაოდენობრივი კვლევის მეთოდებზე დაყრდნობით. კვლევისას გამოყენებული იყო ელექტრონული კითხვარი, რომელიც შეავსო კვლევის ყველა მონაწილემ. გარდა ამისა, ექსპერიმენტის პირველი სამიზნე ჯგუფი (სკოლის მოსწავლეები) გამოვკითხეთ როგორც ჩადრმავებული ისე, ჯგუფური ინტერვიუებისა და ჯგუფზე დაკვირვების მეთოდებზე დაყრდნობით.

როგორც აღვნიშნეთ, ექსპერიმენტის პირველ სამიზნე ჯგუფს წარმოადგენდნენ სკოლის მოსწავლეები. ამ კონკრეტულ შემთხვევაში, გამოიკითხა თბილისის ერთ-ერთი გიმნაზიის 10-14 წლის 19 მოსწავლე (11 გოგონა, 8 ბიჭი). სკოლაში ექსპერიმენტი ჩატარდა ორ ეტაპად. პირველ ეტაპზე მოსწავლეებს შესავსებად დაურიგდათ შვიდკითხვიანი ანონიმური კითხვარი; პასუხის დაფიქსირების შემდეგ მათ მოისმინეს ზღაპარი „ქალადისკაბიანი პრინცესა“ და, წინასწარ მომზადებული კითხვების მეშვეობით, ჩაებნენ დისკუსიაში. მოსწავლეებს სახალისო და თავისუფალ გარემოში მიეცათ საშუალება გამოეხატათ თავიანთი დამოკიდებულება ზღაპარში წარმოდგენილი გენდერული როლების მი-

მართ; დისკუსია მოიცავდა შემდეგ თემატიკას: გოგონას როლი ზღაპრებში, ბიჭის როლი ზღაპრებში, რა ძირითადი განსხვავებაა მათ შორის და ა.შ. რამაც საშუალება მისცა მოსწავლეებს პარალელური გაველოთ საკუთარი ცხოვრების წესთან. აღნიშნული დისკუსია ჩაიწერა და შემდეგ გაანალიზდა. მოსწავლეები ინფორმირებულნი იყვნენ ამის თაობაზე. ექსპერიმენტმა გასტანა დაახლოებით 50 წუთი. როგორც აღვნიშნეთ, დისკუსიას წინ უძღოდა სახალისო კითხვა-პასუხი, რათა შექმნილიყო „დაცული“ გარემო და ბავშვებს არ მორიდებოდათ თავიანთი აზრის დაფიქსირება.

მეორე სამიზნე ჯგუფთან გამოყენებული კითხვარი შეიცავდა 15 ამონარიდს (10 ამონარიდი ამოღებული იყო ქართული ლიტერატურული ზღაპრიდან და 5 – ევროპული ზღაპრიდან). კითხვარის შევსებისას მონაწილეებს ევალუბოდათ იმ სქესის მონიშვნა, რომელიც, მათი აზრით, ყველაზე მეტად მიესადაგებოდა ამონარიდის შინაარსს.

კვლევა-ექსპერიმენტის მესამე ეტაპზე გამოვკითხეთ უცხოელი სტუდენტები და პროფესორები. ამ ეტაპის კვლევის მიზანი იყო, – შეგვესწავლა კულტურული განხვავებები, რომელიც, შესაძლოა, გამოვლენილიყო სხვა კულტურებშიც. მცირე მასშტაბიან კვლევა-ექსპერიმენტში მონაწილეობა მიიღო 15-მა ადამიანმა, უფრო კონკრეტულად კი, ლაიდენისა და ჰაიდელბერგის საერთაშორისო უნივერსიტეტების სტუდენტებმა და პროფესორებმა, რომელთაგანაც ათი ნიდერლანდელია, ორი იტალიელი და თითო ბელგიელი, ბულგარელი და რუსი. გამოკითხულთაგან 12 მდებდრობითი სქესის წარმომადგენელია, 2 მამაკაცი, ხოლო ერთმა თავი შეიკავა სქესის დაფიქსირებისგან. რაც შეეხება ასაკობრივ ჯგუფს, კვლევის მონაწილეები 22-დან 61 წლამდე ასაკობრივ ჯგუფს მიეკუთვნებოდნენ.

საინტერესოა, რომ მიღებული პასუხების დამუშავებისა და ანალიზის შედეგად გამოიკვეთა სტერეოტიპული აზროვნების ერთგვაროვნება როგორც სქესის, ასევე ასაკის თვალსაზრისით. უფრო კონკრეტულად, კვლევის მონაწილეებმა, როგორც მდებდრობითი, ისე მამრობითი სქესის წარმომადგენლებმა, მიიჩნიეს, რომ ზღაპრებში ძალისა და ღონის აღმნიშვნელი ლექსიკური ერთეულები ან/და ეპითეტები, უფრო მეტად, მამრობით სქესს შეესაბამებოდა. კერძოდ, კითხვარში ცალკეულ კითხვაზე არჩეულ

პასუხს მონაწილეები შემდეგი არგუმენტებით ასაბუთებენ: „დათვთან მოჭიდავე მდებარეობითი სქესის წარმომადგენელი არსად შემხვედრია“; „ფიზიკური ძალის დემონსტრირებამ, სიძლიერემ [მიმანიშნა], – რაც ზღაპრებში ასოცირდება მამაკაცთან“ „ზღაპრებში ასეთი თვისებებითა და შესაძლებლობებით მხოლოდ მამრობითი სქესის პერსონაჟს ახასიათებენ. თანაც ასეთი ძალის მფლობელნი, ძირითადად, მამრობითი სქესის პირები არიან (ღონიერ ფალავნებს ამარცხებს... დათვს ეჭიდება)“. საინტერესოა, რომ ამ სამიზნე ჯგუფის ზოგიერთი მონაწილე აღნიშნავს, რომ ძლიერ და მეტროლ ადამიანად მათთვის ქალი ასოცირდება: „მდებარეობითი სქესი ასოცირდება ჩემთვის ასეთ [ძლიერ] ადამიანთან“, ზოგი მონაწილე წინადადების სინტაქსური მახასიათებლების, წყობისა და სემანტიკის ანალიზზე დაყრდნობით, მივიდა სწორ პასუხამდე. კერძოდ, მათ აღნიშნეს, რომ სიტყვა „ზოგიერთი“ მნიშვნელოვანია და ხაზს უსვამს, რომ ეს ამონარიდი ქალს ეხება, რადგანაც სიძლიერე და ძალა მამაკაცის ზოგადი მახასიათებელია და, შესაბამისად, მამაკაცის აღწერისას, სიტყვის „ზოგიერთი“ გამოყენების საჭიროება აღარ იქნებოდა.

გამოკითხულთა უმრავლესობა ასევე აღნიშნავს, რომ ბრძოლა და საბრძოლო აღჭურვილობის ტარება ზღაპრებში მხოლოდ კაცების პრეროგატივაა, შესაბამისად, უმეტესობა ბრძოლაში მიმავალ პერსონაჟს მამაკაცად აღიქვამს: „მეტროლი ქალების პრეცედენტი ცოტაა“, „ომში, ძირითადად, მამაკაცები მიდიოდნენ; რა თქმა უნდა, იყვნენ ქალებიც, მაგრამ ძირითადად მამაკაცები იბრძოდნენ“, „ომი და აბჯარი კაცს უფრო შეეფერება. მეომარი ქალები იშვიათია და, მით უმეტეს, მძიმე აბჯარასხმული“. თუმცადა, კვლევის რამდენიმე მონაწილე აღნიშნავს, რომ, რადგან მე-ფემ პერსონაჟისთვის საგანგებოდ დაამზადებინა ჩაფხუტი და აბჯარი, მათი აზრით, პერსონაჟი სწორედ რომ ქალია, მიუხედავად იმისა, რომ ძველ პერიოდში მეტროლი ქალი ცოტა თუ იყო: „მეფის ბრძანებით ქალისთვის დაამზადებდნენ აბჯარს, მამაკაცის აბჯარს არ ჭირდება მეფის ბრძანება“, „ჩავთვალე, რომ მეფემ ჩაფხუტი ამიტომაც შეუკვეთა, რომ ქალია“.

„სიმხდალე“ ექსპერიმენტის მონაწილეების საკმაოდ დიდი რაოდენობისთვის (92 პასუხი) ქალისთვის დამახასიათებელი მარკერია: „შენ აქ დამელოდე, მე მოვიყვან! – მტკიცედ უთხრა

მეგობარს, რადგან იცოდა, რომ [...] მიტოვებული სახლის ეშინოდა“. კერძოდ, შეკითხვასთან დაკავშირებით, ცდის პირთა უმეტესობა მიიჩნევს, რომ ზღაპრებში აქტუალიზებული სტერეოტიპის მიხედვით, გოგონები მშიშარა და დაუცველი არსებები არიან: „[მიმანიშნა] სტერეოტიპებმა გოგონებზე ზღაპრებში როგორც მშიშარა დაუცველ არსებებზე“, „მდედრობითი სქესის წამომადგენლებს, ვფიქრობ, უფრო ეშინიათ მიტოვებული სახლებისა“, „ზღაპრებში ქალი ყოველთვის სუსტია“, „ქალი მშიშარაა“. მეორე მხრივ, როგორც ზოგიერთი მონაწილე აღნიშნავს, მშიშარა ბიჭიც შეიძლება იყოს, თუმცა ჭკვიანი ქალი თავს ისე აჩვენებს, თითქოს კაცები შეუპოვრები არიან: „კაცები მშიშრები არიან და არ აღიარებენ არასდროს. ამიტომ ქალები, სოლიდარობის მიზნით, ისე იქცევიან, თითქოს იციან, რომ კაცებს არ ეშინიათ“.

განსხვავებული პასუხები ფიქსირდება ცრემლისა და ტირილის სტერეოტიპთან აზროვნებასთან დაკავშირებით (აქა ხარ? შენთან ვიყავი სახლში, გეძებდი. – მოესმა მოულოდნელად მისი ხმა და ისე შერცხვა საკუთარი ცრემლების, სასწრაფოდ ხეზე აცოცდა). ქართულ საზოგადოებაში ბიჭს ხშირად ეუბნებიან: „რა გატირებს, გოგო ხომ არ ხარ?!“. ამონარიდში „აქა ხარ? შენთან ვიყავი სახლში, გეძებდი. – მოესმა მოულოდნელად მისი ხმა და ისე შერცხვა საკუთარი ცრემლების, სასწრაფოდ ხეზე აცოცდა“, სწორედ ეს სტერეოტიპი რეალიზდება – ბიჭებისთვის ტირილი სამარცხვინოა. როგორც ბავშვების, ისე ზრდასრულების ჯგუფმა, რომლებმაც ადეკვატურად გაიაზრა ეს ფრაზა, მიუთითა, რომ, მათი აზრით, ამონარიდი უფრო ბიჭს შეეხებოდა, რადგანაც „ცრემლების, ალბათ, უფრო ბიჭს შერცხვებოდა, ვიდრე გოგოს“, „კაცები ხომ არ ტირიან“, „არ ვიცი რატომ, მაგრამ, ზოგადად, მამაკაცებს რცხვენიათ ცრემლების“, „კაცები არასდროს ტირიან“, „ბიჭები არ ტირიან! ასე იზრდებიან ჩვენთან“, „ცრემლის ჩვენება, ალბათ, კაცს უფრო რცხვენია“. „I think it's less accepted in society for men to show their tears than for women to do so, because women are stereotyped to be the more emotional sex and it's not 'manly' for men to cry or display emotions“, „in general males are more likely to be ashamed of emotions to me“. გარდა ამისა, ხეზე ცოცვაც ცდის პირთა უმრავლესობამ ბიჭისთვის უფრო დამახასიათებელ მოქმედებად ჩათვალა: „გოგონებს ნაკლებად ახასიათებთ ხეზე ცოცვა. უფრო ოთახში დამალვით

შემოიფარგლებიან“. ეს პასუხი ძალზედ საინტერესოა, რადგანაც წინ წამოწევს კიდევ ერთ სტერეოტიპს, რომლის მიხედვითაც, გოგონები უფრო პასიურები არიან, ხოლო კაცები – უფრო აქტიურები. გარდა ამისა, გოგონები ზღაპრებში უფრო სახლის სფეროსთან არიან გაიგივებული, ხოლო მამაკაცები – ნაკლებად არიან დაკავებული საშინაო საქმეებით.

კვლევის მონაწილე როგორც მდედრობითი, ისე მამრობითი სქესის წარმომადგენლები ცალსახად აღნიშნავენ, რომ გარეგნულ მხარეზე ხაზგასმა, უფრო ხშირად, მდედრობითი სქესის პერსონაჟის აღწერისას ხდება: „მამრობითი სქესის სილამაზეს იშვიათად თუ აღნიშნავენ...“, „სიტყვა beautiful [მიმანიშნებს, რომ ქალია]“, „ლამაზი – ამ ზედსართავით გოგოებს უფრო ახასიათებენ“, „დამკვიდრებული ტერმინოლოგიით, ლამაზი ითქმის ქალზე, პლუს სტერეოტიპების მიხედვით, გარეგნობასთან დაკავშირებული ჯიბრი და კონკურენცია ქალებს ახასიათებთ“, beautiful, but [...] was proud and arrogant უფრო ქალისთვის დამახასიათებელი მხატვრული შედარებებია“. პასუხის არჩევისას, რესპოდენტები ითვალისწინებენ ავტორის ლინგვისტურ არჩევანსაც. მათი აზრით, „ლამაზი“ უფრო ქალთან დაკავშირებული ეპითეტია, ხოლო სიმპათიური მამაკაცის – „კაცზე რომ ყოფილიყო მიმართული handsome იქნებოდა“, „man is handsome not beautiful“, „სიტყვა beautiful ქალის ასოციაციას აღძრავს, კაცის შემთხვევაში იქნებოდა სიტყვა handsome“, „ლამაზი და ამაყი პერსონაჟები ზღაპრებში, ძირითადად, მდედრობითი სქესის არიან“, „ავტორს რომ ნდომებოდა, მამრობითი სქესის პერსონაჟის დადებითი მხარეების ჩვენება, ლამაზის ნაცვლად „მამაცს და ძლიერს“ დაწერდა“.

აზრთა სხვადასხვაობა გამოიწვია ამონარიდმა – „რას დარბის იარაღით ხელში, დაეტიოს სახლში, ოჯახი შექმნას, შვილებს მიხედოს...“. ამ კითხვაზე პასუხების ანალიზისას კვლევისას ცხადი გახდა, რომ მონაწილეებმა სხვადასხვა ასპექტს მიაქციეს ყურადღება – მათი აზრით, ზოგადად, სახლში ჯდომა ქალის საქმეა, მაგრამ ოჯახის მოვლა (სავარაუდოდ, იგულისხმება ფინანსური მხარდაჭერა) და შვილების „მიხედვა“ (ანუ ფინანსური უზრუნველყოფა) მათ უფრო მამაკაცის მოვალეობად მიაჩნიათ: „ოჯახს კაცი უვლის“. მონაწილეებმა ასევე „საეჭვოდ“ მიიჩნიეს ფრაზის „ოჯახი შექმნა“ ქალთან დაკავშირება, რომელიც, მათი

აზრით, უფრო კაცზე „ითქმის“ – „ოჯახის შექმნას, ძირითადად, მამაკაცს აძალებენ ხოლმე“. გარდა ამისა, „იარაღით სირბილი“ უფრო კაცისთვის მისაღებ საქციელად მიაჩნიათ, თუმცა აქვე აღნიშნავენ, რომ, „რადგან მწვავე კრიტიკა გამოთქმული, ალბათ, იარაღით სიარულისთვის ქალს უფრო გააკრიტიკებდნენ, ვიდრე კაცს, თან ბავშვების მოვლაზეც არის ხაზი გასმული და ეს უკანასკნელი, ძირითადად, ქალების მოვალეობა იყო“, „ზღაპრებში მამრობითი სქესის პერსონაჟებს არასოდეს ლანძღავენ იარაღის ხმარების გამო. შესაბამისად, ეს პერსონაჟი მდედრობითი სქესისაა“. „გოგომ უნდა მიხედოს ოჯახს“, „ჩემი აზრით, გოგომ შვილები უნდა აჩინოს. კი არიან ისეთი გოგონებიც, რომლებიც ავტომატით დარბიან, მაგრამ ასეთმა გოგოებმაც უნდა მოითოკონ ნერვები და სახლში შვილები ზარდონ“. საყურადღებოა, რომ ამ ასაკშიც კი (10-14 წელი) გამოკითხული მოსწავლეები უკვე სტერეოტიპულად აზროვნებენ. უფრო მეტიც, მათ ლინგვისტურ არჩევანში აშკარად ჩანს აგრესია და ნეგატიური დამოკიდებულება ძლიერი ქალის მიმართ და სურვილი, რომ იგი დაემორჩილოს, (მეტაფორულად, „მოთოკონ“) საზოგადოებაში მიღებულ სტერეოტიპებს და იძულებით დაუკავშირონ ქალი მხოლოდ საოჯახო სივრცეს.

დასკვნები

გენდერული სტერეოტიპების გავრცელების ერთ-ერთ პირველწყაროდ ზღაპარი შეიძლება ჩაითვალოს, რადგანაც ზღაპარი არის სოციალური მოვლენა, რომელიც აირეკლავს საზოგადოებაში არსებულ ბევრ პრობლემას, მათ შორის გენდერული როლების გადანაწილებასაც. ბუნებრივია, როდესაც ბავშვი ეცნობა ზღაპარს, ის გაიაზრებს მასში მოცემულ ინფორმაციას და მიღებულ ცოდნას უსადაგებს გარშემო არსებულ სამყაროს. შესაბამისად, მას უყალიბდება არაჯანსაღი დამოკიდებულება გენდერული

როგორც კვლევის შედეგებმა აჩვენა:

1. ზღაპარში მთავარი, აქტიური როლების გადანაწილებაში უპირატესობა ენიჭება მამაკაცს; იგი ზღაპრის მნიშვნელოვანი გმირია, ხოლო ქალი – მეორეხარისხოვანი. როგორც ჩანს, ამას ბავშვები იაზრებენ, რაც მათ უჩენს მოლოდინს, რომ მამაკაცი სოციუმის უფრო მნიშვნელოვანი წევრია, ვიდრე ქალი.

2. ზღაპარში ქალი წარმოდგენილია არიან როგორც უსუსური, პასიური და სუსტი არსება; მას სჭირდება მამაკაცის მიერ დაცვა, ხოლო მამაკაცი გვევლინება აქტიურ, ძლიერ და მებრძოლ პერსონაჟად. ყველა ის კითხვა, რომელიც ეხებოდა ძალის დემონსტრირებასა თუ ბრძოლას, რესპოდენტების უმრავლესობამ აღიქვა, როგორც მამრობითი სქესისკენ მიმართული.

3. ზღაპარში ქალი, ძირითადად, ლამაზ ქმნილებად (ქერა, ცისფერთვალა, თხელ და ტანად არსებებად) გვევლინება, რაც სილამაზის სტანდარტებთან დაკავშირებით, არაჯანსაღ დამოკიდებულებას უყალიბებს ორივე სქესის წარმომადგენელ ბავშვს. კვლევის მონაწილეებმა სილამაზეზე კონცენტრირებული ამონარიდები, როგორც მოსალოდნელი იყო. მდებდრობით სქესს მიაკუთვნეს.

4. როგორც ქართულ, ისე ევროპულ საზოგადოებაში ჩანს მამაკაცის ემოციების მინიმუმამდე დაყვანის ტენდენცია. შესაბამისად, ემოციების შებოჭვა, ექსპერიმენტის მონაწილეებისთვის, მამაკაცისთვისაა დამახასიათებელი, ხოლო ზედმეტი ემოციურობა – ქალისთვის. მართლაც, საზოგადოება ზედმეტად ბოჭავს მამრობითის სქესის წარმომადგენლებს და „უკრძალავს“ მათ ემოციების გამოხატვას.

5. ქალის ხმის ჩახშობა და მისი დამორჩილება ზღაპრისთვის აქტუალური თემატიკაა, რაც რესპოდენტების პასუხებშიც აისახა. ექსპერიმენტის მონაწილეებმა მნიშვნელოვნად მიიჩნიეს ავტორის ენა და ლინგვისტური არჩევანიც, რომელსაც იგი გამიზნულად იყენებს პერსონაჟის პიროვნული თვისებების აღსაწერად. მათი აზრით, როდესაც ავტორი პერსონაჟის გარეგნულ მხარეზე აკეთებს აქცენტს, ის მდებდრობით პერსონაჟს აღწერს, ხოლო როდესაც გმირის ხასიათს უსვამს ხაზს – მამრობით პერსონაჟს.

შეიძლება ითქვას, რომ საზოგადოება ცდილობს სტერეოტიპულ ჩარჩოებში მოაქციოს ორივე სქესის წარმომადგენელი, რომელიც იძულებულია დაემორჩილოს დადგენილ წესებს. ის კი, ვინც უარს ამბობს ამგვარ სტერეოტიპულ აზროვნებაზე, ხშირად ირიყება და მარგინალურ მდგომარეობას იკავებს.

დამოწმებანი:

ბეიკერ-სპერი 2007: Baker-Sperry. The production of meaning through peer interaction: Children and Walt Disney's Cinderella. *Sex Roles*, 56(11-12), 1-23.

ბეკეტი 2000: Becket. "Once Upon a Time... Today: Retelling Traditional Fairy Tales for Contemporary Audiences". In: Van Gorp, d'Haen, Mussarra-Schroder (eds.) (2000): 489-503.

ზაიპსი 2006: Zipes. Fairy tales and the art of subversion: The classical genre for children and the process of civilization. New York: Routledge.

ლეიკოფი 1975: Lakoff. Language and woman's place. New York: Harper & Row.

მალაფანტისი ... 2011: Malafantii. "Rewriting fairy tales: New challenge in creativity in the núm. 6. Universitat de València [date] ISSN: 1886-4902.

პატერსონი 2014: Peterson. It's harder to catch a boy because they're tougher: Using fairytales in the classroom to explore children's understandings of gender. *Alberta Journal of Educational Research*. 60. 474-490.

Zeinab Kikvidze

Georgia, Kutaisi

Akaki Tsereteli State University

The Folklore and Literary Phenomenon of Eternal Recurrence

The motif of eternal recurrence originates from ancient folklore and biblical narratives. The entirety of the Universe has been conditioned by the unity of beginning and end. In the Bible and folklore, the eternal recurrence has been associated with the symbol of road encoding profane and sacred archetypes. By means of the a Georgian family narrative, Nino Haratischvili's novel *Eighth Life (for Brilka)* portrays a model of the eternal recurrence showing, alongside with the story the heroes' themselves, the saga of Georgia in the socialist period. The phenomenon of the eternal recurrence, hints to the reader how the eighth chapter of the novel may end, the chapter which has only a subtitle and ends in a blank page.

Key words: Eternal Recurrence; Symbol of road; Nino Haratischvili.